

Фесенко Наталія Св'ятославівна,

*к. держ. упр., доц., доцент кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності,
Українська інженерно-педагогічна академія, м. Харків
ORCID 0000-0001-8582-8066;*

Рубан Наталія Павлівна,

*к. пед. н., доц., доцент кафедри креативної педагогіки і інтелектуальної власності,
Українська інженерно-педагогічна академія, м. Харків
ORCID 0000-0001-8337-2739*

УДК 378.1:347.211

doi: 10.34213/tp.19.02.27

МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ СИСТЕМИ ОСВІТИ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

На тлі світових тенденцій розвитку постіндустріальних країн висвітлено проблему компетентності фахівців системи освіти у сфері охорони об'єктів інтелектуальної власності. Зазначено, що працівники освіти – креативні особистості, які створюють інноваційні розробки для досягнення цілей освітнього процесу, але вони не є спроможними забезпечити правовим захистом свої авторські розробки, оцінити можливість комерціалізації їх. Ефективним вирішенням цієї проблеми названо масове підвищення кваліфікації працівників освіти у сфері інтелектуальної власності та їхній подальший професійний розвиток у цій сфері.

Ключові слова: інтелектуальна власність, освіта, працівник системи освіти, захист інтелектуальної власності, управління інтелектуальною власністю, компетентність, інновації.

Постановка проблеми. Сьогодні працівники освіти – це креативні особистості, які, з одного боку, є повноцінними суб'єктами наукового процесу, а з іншого – створюють інноваційні розробки для досягнення цілей освітнього процесу. Разом із тим, за невеликим виключенням, вони не є спроможними забезпечити правовим захистом свої авторські розробки, оцінити можливість їхньої комерціалізації, вжити заходів проти недоброякісної конкуренції.

Інший аспект проблеми – це необхідність формування у представників майбутніх поколінь нової ментальності щодо поваги до об'єктів інтелектуальної власності, перешкоджання появі й поширенню контрафактної продукції тощо. Необхідно донести учням та студентам, що результати їхньої творчої діяльності є інтелектуальною власністю, яка в майбутньому створить імідж автору та підвищить його статки, дозволить бути більш конкурентоспроможним на ринку праці та, врешті-решт, позитивно вплине на розвиток економіки України.

Таким чином, нагальною потребою часу є розроблення програм підвищення кваліфікації працівників освіти, що мають містити матеріал щодо особливостей об'єктів інтелектуальної власності для різних цільових аудиторій. Це дасть змогу кожному працівникові освіти виявляти об'єкти інтелектуальної власності в своїй професійній і практичній діяльності та забезпечувати додержання відповідних охоронних процедур; зорієнтувати учнів та студентів на створення стартапів на основі продуктів їхньої інтелектуальної праці.

Аналіз останніх досліджень. Непрофесіоналізм вітчизняної інтелігенції в питаннях охорони інтелектуальної власності пояснюється тим, що традиційно в системі української освіти, зокрема й вищої, не було передбачено спеціального навчання основ інтелектуальної власності в межах обов'язкових курсів на основі відповідної концепції.

© Фесенко Н. С., Рубан Н. П., 2019

Не проводилось також системної роботи над створенням відповідних програм стосовно підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних кадрів. На цьому наголошують такі вчені, як Ю. Бошицький, О. Підопригора, Ю. Кузнецов, Р. Дроб'язко, І. Мікульонок, В. Дмитришин, В. Потехіна, О. Пічкур, О. Штефан, П. Цибульов та ін. Аналіз розроблених ними навчальних програм у сфері інтелектуальної власності не дозволяє врахувати весь комплекс науково-теоретичних і організаційних питань, необхідних для ефективного підвищення кваліфікації викладачів.

Повною мірою це стосується й монографії “Право інтелектуальної власності науково-педагогічного працівника”, написаної С. Корновенком, О. Кульбашною, О. Парамоновною. Автори розкривають юридичну природу суспільних відносин, що виникають у зв'язку зі створенням об'єктів права інтелектуальної власності у закладі вищої освіти; аналізують права інтелектуальної власності науково-педагогічних працівників; висвітлюють можливі способи їхнього захисту в разі порушення [6]. Але розглянуті підстави виникнення і реалізації права науково-педагогічного працівника на створений інноваційний продукт та способи його захисту недостатньою мірою забезпечують сам процес набуття компетентності в зазначеному сегменті.

У зарубіжних джерелах ця тематика розроблялась А. Вайрис, який звертає увагу на зміст післядипломної підготовки з інтелектуальної власності фахівців різних спеціальностей, які, окрім майбутніх юристів, здебільшого не вивчають на достатньому рівні інтелектуальну власність [21].

Крім того, зазначена монографія стосується навчального процесу у закладах вищої освіти і не розглядає проблем підвищення кваліфікації у сфері інтелектуальної власності для значної кількості працівників закладів загальної середньої освіти, які є суб'єктами інноваційного процесу. Сьогодні є одиничними виключення, такі як, наприклад, праця І. Шманько та М. Талапканич “Про інтелектуальну власність вчителів та учнів” [8] і стаття “Проблеми захисту інтелектуальної власності дослідницької діяльності учнів” [2], де автори досліджують можливість створення інтелектуального продукту вчителями або учнями та їхню спроможність набути права на цей об'єкт. Однак ці роботи не торкаються проблеми підвищення кваліфікації працівників закладів загальної середньої освіти.

У зарубіжних джерелах сфера захисту прав інтелектуальної власності в системі загальної середньої освіти розглядається більш активно, що відображено, наприклад, у роботах О. Філіппа [18], де висвітлюється досвід літньої школи з інтелектуальної власності для вчителів, що проводиться Відомством з патентів і товарних знаків США, а її щорічні програми проведення охоплюють питання концепції захисту прав інтелектуальної власності для вчителів початкової, середньої та старшої школи та ін. Однак ці напрацювання може бути взято до уваги частково у зв'язку зі специфікою вітчизняного законодавства й особливостями національної системи освіти.

Разом із тим необхідна подальша робота щодо створення моделі професійної компетентності педагогічного і науково-педагогічного працівника у сфері інтелектуальної власності. Потребують розроблення алгоритми підвищення кваліфікації для різних категорій працівників освіти, їхнє змістовне наповнення і, як результат, розроблення технології, що забезпечить досягнення задекларованих результатів.

Метою статті є обґрунтування необхідності формування професійної компетентності працівників системи освіти в галузі інтелектуальної власності та дослідження теоретичних основ підвищення кваліфікації працівників освіти в зазначеній сфері.

Виклад основного матеріалу. В умовах жорсткої конкуренції, яка є результатом глобалізації економіки, відбувається перехід провідних країн світу до модернізаційного шляху розвитку. Складником цього процесу є процедури, пов'язані зі створенням, охороною, захистом і залученням у господарський обіг результатів інноваційної діяльності (РІД). Рушійною силою економіки, заснованої на знаннях, є об'єкти інтелектуальної власності (ОІВ).

Розбудова України як європейської держави актуалізувала питання подолання інтелектуального піратства, захисту прав інтелектуальної власності, комерціалізації наукових досліджень тощо. Входження України в коло держав, де гарантовано захищається інтелектуальна власність кожного громадянина, є дуже повільним. Це зумовлено передусім непослідовними діями з боку органів державної влади щодо охорони інтелектуального продукту, відсутністю продуманої послідовної інноваційної політики, недосконалістю законодавчої бази тощо.

Україна як держава, що гарантує виконання міжнародних норм у галузі захисту авторських і суміжних прав, на своїй території стикається з низкою питань, пов'язаних із поліпшенням цієї роботи в окремих галузях економіки і суспільних відносин. У системі освіти сьогодні акцент переважно робиться на запобіганні академічному плагиату в царині вищої освіти і науки.

Разом із тим поза увагою наукових досліджень і громадського обговорення залишається сфера загальної середньої освіти, яка виробляє й оприлюднює значну кількість методичних матеріалів, авторських розробок, елементів передового педагогічного досвіду, дидактичних, виховних і управлінських методик і технологій, зрештою бере участь у наукових дослідженнях завдяки експериментальній роботі, що проводиться на базі загальноосвітніх навчальних закладів. Згідно зі статистичними даними 2017/2018 навчального року в Україні працювало 440 тис. учителів, значна частина яких є інноваційно активними [10]. Захист їхніх авторських прав є сьогодні не тільки вимогою вітчизняного і міжнародного законодавства, а й певним каталізатором інноваційних розробок у сфері загальної середньої освіти, яка знаходиться в стадії активного реформування.

Проблема захисту прав інтелектуальної власності у сфері освіти є досить складною. Вітчизняна і зарубіжна наукова література переважно розглядає зазначені питання для системи вищої освіти, залишаючи практично поза увагою інші її ланки. Ці питання розглядали такі автори, як Г. Андрощук, Ю. Бошицький, О. Бутнік-Сіверський, В. Луначек, О. Орлюк, В. Рубашка, В. Тіманюк, Н. Фесенко та ін. Зокрема, на складності цієї проблеми наголошує В. Штейнберг, акцентуючи на необхідності визнання дуалізму проблеми захисту інтелектуальної власності в цій царині, де потрібно чітко розмежувати дійсно педагогічні нововведення та матеріали, що мають ознаки плагиату і некоректно використовуються працівниками освіти [4].

О. Гужва [14] наголошує на тому, що поширення різних форм академічного шахрайства не можна назвати суто вітчизняною проблемою, це є світовою тенденцією, основними формами якої стають списування, плагиат та нелегітимне отримання оцінок. Розвиток інформаційних технологій, спро-

щення доступу до пошуку інформації в Інтернеті призвели до активного розвитку так званого інтернет-плагіату.

При цьому високий рівень плагіату та зростання кількості публічних кейсів виявлення шахраїв мають і зворотний ефект – це робить академічне середовище толерантним. С. Мосов підкреслює, що відсутність законодавчо визначеної інтелектуальної власності у педагогів і закладів та установ освіти веде до можливості вільного розпорядження їхніми правами на розробки [5]. Він вказує, що за порушення прав на використання комп'ютерних програм керівника навчального закладу може бути засуджено, водночас створені інтелектом вчителів і викладачів педагогічні системи використовуються будь-ким без будь-якої відповідальності. Створене дидактичне і методичне забезпечення використовується як завгодно без посилання на авторство, що стримує інновації в освіті й комерційний ефект від них. С. Балок доводить, що важливою умовою формування інтелектуальної власності у сфері освіти є саме готовність педагога до інноваційної діяльності [13].

У цьому контексті А. Шпак вказує на потребу гармонізації українського законодавства з нормативно-правовими актами Європейського Союзу щодо охорони інтелектуальної власності у сфері освіти з метою створення максимально сприятливих правових, організаційних та економічних умов для юридичних і фізичних осіб щодо набуття, здійснення та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності. Автор робить висновок про необхідність оновлення нормативно-правової бази шляхом розроблення та прийняття в установленому порядку актів стосовно правової охорони освітніх інновацій як об'єктів інтелектуальної власності [12].

Слід наголосити, що питанням захисту інтелектуальної власності в системі загальної середньої освіти вітчизняні науковці приділяють недостатньо уваги. Зокрема, на необхідності патентного захисту освітніх інновацій наголошує в своїй роботі, присвяченій проблемам організації інноваційної діяльності в системі загальної середньої освіти, Л. Даниленко [1]. На проблемі підвищення рівня знань працівників дошкільних, позашкільних та загальноосвітніх навчальних закладів із питань охорони прав інтелектуальної власності на базі обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти вказує І. Шманько [11].

Т. Редчиць пропонує формування компетентностей у галузі дотримання авторських прав педагогічними і науково-педагогічними працівниками й упровадження системного вивчення елементів права інтелектуальної власності в умовах використання інформаційно-комунікаційних технологій [9]. О. Орлюк наголошує на тому, що до розуміння інтелектуальної власності слід підходити уже на рівні шкільної освіти, якщо не раніше. Наприклад, у США є довгострокова програма "Проект Екс-Ель" (Project XL), яку було розпочато в 1987 р. [7]. О. Ізбаш підкреслює, що саме інтелектуальна власність розглядається як найважливіший ресурс навчального закладу, який може стати реальним фактором його економічного розвитку як головного джерела фундаментальних і прикладних знань, що в подальшому може скласти основу наукових розробок і досліджень [3].

Слід також звернути увагу на роботи авторів, які представляють високорозвинені країни світу, зокрема С. Лакхана та ін., які наголошують на необхідності захищати права на інтелектуальну власність у системі освіти в усьому світі. Автори підкреслюють необхідність отримання більшою кіль-

кістю людей освіти у сфері інтелектуальної власності в широкому сенсі, не обмежуючись тільки юридичними аспектами проблеми [17]. Значну увагу на захист матеріалів, що використовуються в навчальному процесі, звертає А. Спрингер [19].

Великий інтерес становить ґрунтовне дослідження, проведене в європейських країнах щодо окремих аспектів навчання основ інтелектуальної власності. Автори приходять до висновку про наявність серйозних проблем у цьому питанні, диференціюючи країни за їхнім ставленням до вирішення зазначеної проблеми. У роботі наведено ґрунтовні статистичні дані, вказується, в навчальних програмах яких шкіл приділяється увагу вивченню питань захисту інтелектуальної власності [15].

Слід зазначити, що в багатьох країнах є спеціальна підготовка у сфері охорони інтелектуальної власності, а також викладається курс лекцій “Основи інтелектуальної власності” у закладах вищої освіти. Більшість держав стикається з проблемою нестачі висококваліфікованих викладачів. Це пов'язано з таким:

1. Інтелектуальна власність перебуває в постійному розвитку, виникають нові види прав на об'єкти інтелектуальної власності (наприклад, інтелектуальної власності в мережі Інтернет), а це вимагає розроблення нових курсів, нових методів навчання.

2. Для викладачів дисциплін, пов'язаних з інтелектуальною власністю, недостатньо володіти лише теоретичними знаннями, вони повинні мати практичні навички.

3. Кожному фахівцеві в галузі інтелектуальної власності необхідно розбиратися у правових режимах, що діють у різних країнах, і знати систему міждержавних законодавчих норм, наприклад Європейського Союзу: його регламенти та директиви створюють додаткову складність для викладача.

Європейське Співтовариство підкреслює особливу економічну значущість інтелектуальної власності. Країни Європи визнають, що важливим складником розвитку промислового потенціалу є всеосяжний захист прав на продукти розумової діяльності своїх громадян. Одним із підтверджень цього є публікація результатів дослідження щодо порушень прав інтелектуальної власності, що призводять до втрат в економіці та зниження зайнятості в різних галузях, яке проводилося спільно з Офісом гармонізації внутрішнього ринку (ОГВР) та Європейським патентним відомством (ЄПВ) [16]. Освіта – один зі способів цивілізованого вирішення проблеми захисту прав інтелектуальної власності. Саме з цієї причини ОГВР замовив дослідним структурам моніторинг запровадження питань освіти у сфері захисту ОІВ у шкільних програмах держав – членів ЄС, щоб побачити, як здійснюється відповідна освіта і що можна зробити, щоб її поліпшити.

У 2017 р. кафедраю креативної педагогіки і інтелектуальної власності Української інженерно-педагогічної академії в межах планової науково-дослідної роботи № ФН 17-1 “Теоретико-методичні засади підвищення кваліфікації працівників системи загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності” було проведене дослідження обізнаності працівників загальної середньої освіти м. Харкова щодо проблем захисту прав інтелектуальної власності. Результати свідчать про неготовність більшості працівників загальної середньої освіти до отримання систематичних знань у сфері охорони інтелектуальної власності, що можна пояснити їхньою низькою мотивацією, яка є

результатом їхньої недостатньої правової культури і свідчить про недосконалість відповідного законодавства [20]. Цю проблему для України можна класифікувати як глобальну. Її вирішення сприятиме не тільки підвищенню авторитету країни на міжнародній арені, а й залученню іноземних інвестицій. І найбільш оптимальним шляхом формування відповідної культури є робота з представниками сфери освіти й учнями закладів загальної середньої освіти.

Позитивним є те, що досить високою є обізнаність працівників загальної середньої освіти щодо відповідальності відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення за незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності, привласнення авторства або інше умисне порушення права інтелектуальної власності.

Привертає увагу ще один аспект проблеми, що розглядається. У процесі роботи було проведено патентний пошук щодо об'єктів інтелектуальної власності, які стосуються системи загальної середньої освіти України. Отримані результати висвітлили низку тенденцій, зокрема:

1. У вигляді патентів переважно зареєстровано прилади і пристрої для початкової школи, посібники для навчання грамоти, комплекси засобів навчання тощо. Разом із тим їхня частка від загальної кількості отриманих охоронних документів є досить низькою.

2. Винахідниками і власниками цих патентів є переважно працівники освіти, які виступають у ролі фізичних осіб, а не представників певних навчальних закладів.

3. Зареєстровані розробки переважно не мають комерційного використання.

Таким чином, заклади загальної середньої освіти як суб'єкти інновацій не виступають ініціаторами оформлення охоронних документів на розробки своїх працівників, що, з одного боку, уповільнює процес створення інновацій, а з іншого – уможливорює масове порушення прав на створену в цих закладах інтелектуальну власність.

У сучасних умовах найбільш актуальним стає звернення не до знань, умінь і навичок, а до компетентності та компетенцій. Компетенція – це необхідний для певної діяльності стандарт поведінки, а компетентність – рівень володіння цим стандартом поведінки, тобто кінцевий результат його застосування.

Процес підвищення кваліфікації працівників загальної середньої освіти відбувається сьогодні переважно на базі інститутів післядипломної педагогічної освіти за стандартними програмами, тематика яких передбачає оновлення традиційних знань із теорії управління освітою і не відбиває результатів наукових досліджень, що ведуться сьогодні провідними науковими установами України, класичними і педагогічними університетами в межах виконання численних науково-дослідних робіт, що фінансуються за рахунок бюджетних коштів або мають госпрозрахунковий характер. Ці роботи мають певну практичну значущість, зокрема і завдяки розробленій технології, методиці, обґрунтованим педагогічним умовам або педагогічній системі тощо. Разом із тим результати цих розробок сьогодні практично не доходять до реального споживача в закладах і установах освіти, тому що в Україні не відпрацьовано дієвий механізм передачі їх у вигляді трансферу технологій.

Тому активізація процесів диверсифікації післядипломної педагогічної освіти спричинила пошук нових сучасних методів і форм підвищення кваліфікації, однією з яких є саме трансфер педагогічних і управлінських тех-

нологій, що дозволить суттєво наблизити результати наукової діяльності в галузі педагогіки до споживача.

На відміну від класичного підвищення кваліфікації трансфер технологій передбачає надання права на використання об'єктів інтелектуальної власності, передачу технологічної документації, інформаційний обмін, залучення кваліфікованих працівників, що володіють спеціальними знаннями. Необхідно також зазначити, що будь-який трансфер технологій передбачає нормативно-правове забезпечення цього процесу на засадах договірних прав. Передача наведених вище методик та сприяння оволодінню застосуванням їх передбачає підписання сторонами договору підряду й акта виконаних робіт. Демократичність цього процесу полягає в тому, що замовник сам вирішує, чи підписувати йому акт виконаних робіт залежно від результату. У системі ІППО, де, як правило, відбувається централізована оплата за курси підвищення кваліфікації, варіанти рішень для споживача послуги відсутні.

З огляду на вищезазначене предметом договору щодо трансферу технологій підвищення кваліфікації працівників загальної середньої освіти у сфері інтелектуальної власності є зобов'язання за рахунок коштів замовника надати науково-освітню послугу, а саме: передати замовнику (або представнику замовника) – працівнику загальної середньої освіти – методику управління об'єктами інтелектуальної власності, створену науковцями виконавця; навчити замовника (або представника замовника) використовувати згадану методику під час організації навчального процесу в навчальних закладах шляхом проведення теоретичних і практичних занять, організації самостійної роботи та консультацій за очно-заочною формою навчання загальним обсягом 150 годин; у разі успішного опанування замовником згаданої методики для використання в своїй діяльності та проходження підсумкового контролю видати йому свідоцтво про підвищення кваліфікації.

Виконавець також зобов'язаний розробити навчальний план та робочу навчальну програму, розклад занять з опанування та використання згаданої методики, оформити журнал обліку консультацій та контрольних заходів під час опанування та використання згаданої методики, теми випускних робіт, протокол оцінювання випускних робіт.

Важливим складником підвищення кваліфікації, що потребує конструктивного вирішення, є правильна організація навчального процесу, яка може відбуватися за очно-дистанційною формою навчання. Саме самостійна робота здійснюється в системі дистанційного навчання.

Робота за дистанційним складником передбачає суттєву підготовчу роботу щодо структурування навчальної інформації, підготовки матеріалів для виконання практичних робіт, тестових завдань за кожною темою. До складу розділу входять робочий навчальний план та програма, розклад занять, література, що є у відкритому доступі, вимоги до підсумкової роботи, а також за кожною темою: анотація, методичні матеріали, рекомендована література, лекції з презентаціями, роздатковий матеріал, завдання для самостійних і практичних робіт, тести для підсумкового контролю.

У процесі підготовки відбувається активне онлайн-спілкування, тому для оптимізації процесу консультування слухачам надаються розгорнуті резюме фахівців, які є носіями знань щодо запровадження тієї чи іншої методики, що дозволяє звертатися до них зі спеціальними запитаннями.

Певна специфіка має місце і під час підготовки слухачами підсумкової роботи. Зважаючи на те, що їм упродовж навчання передано технологію управління об'єктами інтелектуальної власності, вони повинні відобразити в підсумковій роботі її реалізацію саме у своєму навчальному закладі чи установі. Це спонукає їх до активного оволодіння відповідною методикою, робить слухачів активними суб'єктами навчального процесу.

Необхідно також зазначити, що трансфер педагогічних і управлінських технологій передбачає створення команди фахівців, які спроможні передати певну технологію споживачеві на договірній основі.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. На основі вищенаведеного можна дійти таких висновків:

1. В Україні відсутня практикоорієнтована система захисту прав інтелектуальної власності працівників загальної середньої освіти в результаті здійснення ними інноваційної діяльності. Зокрема, керівниками органів управління освітою і загальноосвітніх навчальних закладів не забезпечується жорстке дотримання прав інтелектуальної власності під час публікації авторських матеріалів вчителів та інших підпорядкованих їм працівників. У зв'язку з цим є доцільним у процесі проведення атестації педагогічних і керівних працівників ЗНЗ вимагати надання авторського свідоцтва на узагальнений передовий педагогічний досвід, певні інноваційні напрацювання тощо. Паралельно необхідно розглянути питання комерціалізації авторських розробок працівників загальної середньої освіти як важливого складника інноваційної діяльності. Розробити систему стимулів (як моральних, так і матеріальних) для працівників загальної середньої освіти щодо оформлення охоронних документів на їхні авторські розробки, що, у свою чергу, стане катализатором інноваційних процесів в освіті.

2. В Україні не склалося традиції широкого громадського обговорення проблем захисту прав інтелектуальної власності в системі загальної середньої освіти, що потребує як кроків на управлінському рівні, так і тісної співпраці із засобами масової інформації. Низькою є активність педагогічної спільноти щодо отримання охоронних документів на відповідні авторські напрацювання в царині загальної середньої освіти.

3. Нагальною потребою часу є системне підвищення кваліфікації у сфері інтелектуальної власності педагогічних і керівних кадрів системи освіти. У навчальних закладах всіх рівнів, що є лідерами інноваційної діяльності, бажано мати фахівця (наприклад, завідувача бібліотекою) з другою вищою освітою у сфері управління інтелектуальною власністю.

4. Використання трансферу технологій у процесі підвищення кваліфікації працівників загальної середньої освіти з управління об'єктами інтелектуальної власності потребує нового осмислення реалізації практичного складника захищених в Україні кандидатських і докторських дисертацій.

5. Проведення підвищення кваліфікації працівників загальної середньої освіти з управління об'єктами інтелектуальної власності за очно-дистанційною формою навчання з елементами трансферу технологій потребує розроблення специфічного контенту, захищеного відповідними охоронними документами, його розміщення в мережі Інтернет і захисту від несанкціонованого використання.

6. Міністерству освіти і науки України на нормативно-правовому рівні необхідно вирішити питання запровадження циклу навчальних занять (можливо, на факультативній основі) для надання учням інформації в царині за-

безпечення прав інтелектуальної власності. У середніх і молодших класах ці знання потрібно надавати в ігровій формі.

До перспективних напрямів досліджень цієї проблематики ми відносимо проведення дослідження серед працівників системи загальної середньої освіти, що працюють у сільських районах, розроблення спецкурсів для підвищення кваліфікації у сфері інтелектуальної власності, підготовку практикоорієнтованих науково-методичних рекомендацій для вчителів і керівників загальноосвітніх навчальних закладів.

Список літературних джерел

1. Даниленко Л. І. Проблеми організації інноваційної діяльності в системі загальної середньої освіти. *Теорія та методика управління освітою*. URL: <http://tme.umo.edu.ua/docs/1/08dlisou.pdf>.
2. Єлезаров О. П. Проблеми захисту інтелектуальної власності дослідницької діяльності учнів. URL: http://kyivobl.man.gov.ua/zakhody/Naukovij_svitogljad/PROBLEMI_ZAHISTU_INTELEKTUALNOI_VLASNOSTI_DOSLIDNITSKOI_DIJALNOSTI_UCHNIV/.
3. Ізбаш О. О. Захист інтелектуальної власності тих, хто навчається, у системі освіти. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 74. С. 256–262.
4. Луначек В. Е., Рубан Н. П., Фесенко Н. С. Професійний розвиток працівників системи загальної середньої освіти в сфері інтелектуальної власності : монографія. Харків : Панов А. М., 2018. 224 с.
5. Мосов С. П. Інтелектуальна власність у системі освіти і науки. URL: http://www.uiprv.org/i_upload/file/16122014-mosov.pdf.
6. Корновенко С. В., Кульбашна О. А., Парамонова О. С. Право інтелектуальної власності науково-педагогічного працівника : монографія. Черкаси : Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького, 2016. 328 с.
7. Право інтелектуальної власності: академ. курс : підруч. для студ. вищих навч. закладів / Орлюк О. П., Андрощук Г. О., Бутнік-Сіверський О. Б. та ін. Київ : Ін Юре, 2007. 696 с.
8. Про інтелектуальну власність вчителів та учнів : навч. посіб. / за ред. І. І. Шманько, М. І. Талапканич. Ужгород : ІВЦ Закарпатського ОІППО, 2007. 188 с.
9. Редчиць Т. О. Проблеми обізнаності педагогів у сфері дотримання авторських прав в інформаційно-освітньому просторі. *Інформаційні технології і засоби навчання* : електрон. вид. 2011. № 5 (25). URL: <http://www.journal.iitta.gov.ua>.
10. Статистичний щорічник України за 2017 рік. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2018/zb/11/zb_seu2017_u.pdf (дата звернення : 13.05.2019).
11. Шманько І. Основи інтелектуальної власності – необхідна складова змісту вітчизняної загальної освіти. URL: <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/694-osnovi-intelektualnoyi-vlasnosti-neobhidna-skladova-zmistu-vitchiznjanoyi-zagalnoyi-osviti>.
12. Шлак А. П. Правові засади охорони права інтелектуальної власності у сфері освіти. *Право і безпека*. 2014. № 4 (55). С. 230–233.
13. Штейнберг В. Э. Защита интеллектуальной собственности в области образования: дуализм проблемы. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zaschita-intellektualnoy-sobstvennosti-v-oblasti-obrazovaniya-dualizm-problemy>.
14. Що потрібно знати про плагіат : посіб. з академ. грамотності та етики для “чайників” / уклад. О. О. Гужва. URL: http://library.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/biblio/PDF/books_ac-gr.pdf (дата звернення : 24.03.2019).
15. Intellectual Property and Education In Europe. Study on IP Education in school curricula in the EU Member States with additional international comparisons, 2015. URL: <https://euipo.europa.eu/ohimportal/documents/11370/80606/IP+and+Education+final+report+September+2015>.
16. Intellectual Property Indicators 2016 [Text]. WIPO, 2016. URL: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_941_2016.pdf
17. Lakhan Sh. E., Khurana M. K. The State of Intellectual Property Education Worldwide. *Journal of Academic Leadership*. 2007. Vol. 5, issue 2. URL: http://www.academicleadership.org/emprical_research/The_State_of_Intellectual_Property_Education_Worldwide.shtmlh.
18. Philippa O. Teachers Incorporating Intellectual Property into K-12 Curricula. *Technology & Innovation*. 2017. Vol. 19, No. 2. P. 553–556. URL: <https://doi.org/10.21300/19.2.2017.553>.

19. Springer A. Intellectual Property Issues for Faculty. URL: <https://www.aaup.org/issues/copyright-distance-education-intellectual-property/resources-copyright-distance-education-and-intellectual-property-issues-faculty>.

20. Lunnyachek V., Ruban N. Managing Intellectual Property Rights Protection in the System of Comprehensive Secondary Education. *Viešoji politika ir administravimas*. 2018, T. 17, No. 1. P. 114–125.

21. Vairis A., Petousis M. Intellectual property teaching as part of an engineering degree. *Engineering Leaders Conference 2014 on Engineering Education*. Proceedings of the World Congress on Engineering Education (Doha, Qatar, Aug. 2015). URL: <https://doi.org/10.5339/qproc.2015.elc2014.45>.

References

1. Danylenko, L.I. (2008). Problemy orhanizatsii innovatsiinoi diialnosti v systemi zahalnoi serednoi osvity. *Teoriia ta metodyka upravlinnia osvitoiu – Theory and methodology of education management*. URL: <http://tme.umo.edu.ua/docs/1/08dlisou.pdf> [in Ukrainian].

2. Yelieazarov, O.P., Strielkova, Yu.O. (2014). Problemy zakhystu intelektualnoi vlasnosti doslidnytskoi diialnosti uchniv. URL: http://kyivobl.man.gov.ua/zakhody/Naukovij_svitogljad/PROBLEMI_ZAHYSTU_INTELEKTUALNOI_VLASNOSTI_DOSLIDNITSKOI_DIJALNOSTI_UCHNIV/ [in Ukrainian].

3. Izbash, O.O. (2014). Zakhyst intelektualnoi vlasnosti tykh, khto navchaietsia, u systemi osvity. *Aktualni problemy derzhavy i prava – Actual problems of state and law*, 74, 256-262 [in Ukrainian].

4. Luniachek, V.E., Ruban, N.P., Fesenko, N.S. (2018). Profesiyni rozvytok pratsivnykiv systemy zahalnoi serednoi osvity v sferi intelektualnoi vlasnosti, Kharkiv [in Ukrainian].

5. Mosov, S.P. (2014). Intelektualna vlasnist u systemi osvity i nauky. URL: http://www.uipv.org/i_upload/file/16122014-mosov.pdf [in Ukrainian].

6. Kornovenko, S.V., Kulbashna, O.A., Paramonova, O.S. (2016). Pravo intelektualnoi vlasnosti naukovo-pedahohichnoho pratsivnyka. Cherkasy [in Ukrainian].

7. Orliuk, O.P., Androshchuk, H.O., Butnik-Siverskyi et al. (2007). Pravo intelektualnoi vlasnosti. Kyiv: In Yure [in Ukrainian].

8. Shmanko, I.I., Talapkanych, M.I. (2007). Pro intelektualnu vlasnist vchytelivi ta uchnevi [On Intellectual Property of a Teacher and a Student], Uzhhorod [in Ukrainian].

9. Redchyts, T.O. (2011). Problemy obiznanosti pedahohiv u sferi dotrymanna avtorskykh prav v informatsiino-osvitnomu prostori. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*, 5 (25). URL: <http://www.journal.iitta.gov.ua> [in Ukrainian].

10. Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2017 rik (2018). URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2018/zb/11/zb_seu2017_u.pdf [in Ukrainian].

11. Shmanko, I. (2010). Osnovy intelektualnoi vlasnosti – neobkhdna skladova zmistu vitchyzniano i zahalnoi osvity. URL: <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/694-osnovi-intelektualnoyi-vlasnosti-neobhidna-skladova-zmistu-vitchiznjanoyi-zagalnoyi-osviti> [in Ukrainian].

12. Shpak, A.P. (2014). Pravovi zasady okhorony prava intelektualnoi vlasnosti u sferi osvity. *Pravo i bezpeka*, 4 (55), 230-233. [in Ukrainian].

13. Shtejnberg, V.Je. (2012). Zashhita intelektualnoj sobstvennosti v oblasti obrazovaniia: dualizm problemy. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zaschita-intellektualnoy-sobstvennosti-v-oblasti-obrazovaniya-dualizm-problemy>.

14. Huzhva, O.O. (2012). Shcho potribno znaty pro plahiat. URL: http://library.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/biblio/PDF/books_ac-gr.pdf [in Ukrainian].

15. Intellectual Property and Education In Europe. Study on IP Education in school curricula in the EU Member States with additional international comparisons (2015). URL: <https://euipo.europa.eu/ohimportal/documents/11370/80606/IP+and+Education+final+report+September+2015>.

16. Intellectual Property Indicators (2016). *Official website of the WIPO*. URL: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_941_2016.pdf.

17. Lakhan, Sh.E., Khurana, M.K. (2007). The State of Intellectual Property Education Worldwide. *Journal of Academic Leadership*, 5, 2. URL: http://www.academicleadership.org/emprical_research/The_State_of_Intellectual_Property_Education_Worldwide.shtml.

18. Philippa, O. (2017). Teachers Incorporating Intellectual Property into K-12 Curricula. *Technology & Innovation*, 19, 2, 553–556. URL: <https://doi.org/10.21300/19.2.2017.553>

19. Springer, A. (2004). Intellectual Property Issues for Faculty. URL: <https://www.aaup.org/issues/copyright-distance-education-intellectual-property/resources-copyright-distance-education-and/intellectual-property-issues-faculty>.

20. Lunyachek, V., Ruban, N. (2018). Managing Intellectual Property Rights Protection in the System of Comprehensive Secondary Education. *Viešoji politika ir administravimas*, 17, 1, 114–125.

21. Vairis, A., Petousis, M. (2014). Intellectual property teaching as part of an engineering degree. *Engineering Leaders Conference 2014 on Engineering Education*. Proceedings of the World Congress on Engineering Education (2015, Doha, Qatar). URL: <https://doi.org/10.5339/qproc.2015.elc2014.45>.

Fesenko N. S., PhD in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of Creative Pedagogy and Intellectual Property Department, Ukrainian Engineering Pedagogics Academy, Khakiv
ORCID 0000-0001-8582-8066;

Ruban N. P., PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Creative Pedagogy and Intellectual Property Department, Ukrainian Engineering Pedagogics Academy, Khakiv
ORCID 0000-0001-8337-2739

MECHANISMS OF THE FORMATION OF EDUCATION WORKERS' PROFESSIONAL COMPETENCE IN THE FIELD OF INTELLECTUAL PROPERTY

Against the background of the global trends in the development of post-industrial countries, the article highlights the issue of competence of education professionals in the field of intellectual property protection. The analysis of the current state of affairs confirms a complete lack of professional competence regarding the registration and protection of intellectual property rights among those working in the system of general secondary education and its partial formation among the vast majority of higher education teaching professionals. The most effective solution to this problem is massive training of educators in the field of intellectual property protection and their further professional growth in this area. Educators are imaginative individuals who create innovative developments to achieve the goals of the teaching and learning process. At the same time, they are not able to provide legal protection for their own creative works, evaluate the possibility of their commercialization, and take measures in case of unfair competition. Such a distinct lack of professionalism among the intelligentsia in Ukraine in matters of intellectual property protection is conditioned by the fact that traditionally in the system of Ukrainian education, including higher education, there has been no special training in the fundamentals of intellectual property within compulsory courses on the basis of the relevant conception. The absence of legally defined intellectual property of educators and education institutions leads to the possibility of freely dealing with their intellectual property rights.

In order to solve the problem of innovative products right protection, it is necessary to develop competences in the area of copyright enforcement among academic personnel and introduce a systematic study of the elements of intellectual property protection by using information and communication technology. Much attention is paid to the theoretical and methodological bases of professional training of pedagogical workers, with special emphasis being placed on the relevant experience in developed countries of the world. The intensification of the processes of diversification of postgraduate pedagogical education has led to the search for new modern methods and forms of advanced training, one of which is the transfer of pedagogical and managerial technologies. Unlike the classical advanced training, technology transfer involves the provision of the right to use intellectual property objects, transfer of technological documentation, information exchange, and the involvement of skilled workers with specialized knowledge.

As a result of advanced training in the field of intellectual property, educators will be able to provide legal protection for their original works of authorship, evaluate the possibility of their commercialization, take measures to prevent unfair competition, educate socially responsible students capable of creating, using and protecting intellectual property, inspire students to launch startups based on the products of their intellectual work, etc.

Key words: intellectual property, education, education worker, intellectual property protection, intellectual property management, competence, innovations.

Надійшла до редколегії 15.05.2019 р.